

Kleine kinderen
Grote
Kansen

A photograph of wooden letter tiles on a wooden surface. The tiles are arranged to spell out the word 'DATA'. The 'D' tile has a '2' below it, and the 'A' and 'T' tiles have a '1' below them. Other tiles with letters like 'A', 'B', 'C', 'E', 'L', 'R' are scattered around.

Lerend Netwerk III

29 november 2022

Bewust(er) omgaan met data
als hefboom voor grote onderwijskansen!

Het verschil blijven maken

Duurzame onderwijseffectiviteit onder de loep

Johan van Braak

Pleidooi voor informatiegestuurd onderwijs

- 1 Informatiegestuurd onderwijs: van **alarmbel** naar kansen voor **schoolontwikkeling**.
- 2 Onderzoekers zijn mee verantwoordelijk: ze ontwikkelen **instrumenten**, doen **onderzoek** en bouwen **tools**.
- 3 Waakzaam blijven bij informatiegestuurd onderwijs: zorg voor **draagvlak**, **duurzaamheid** en **rechtvaardigheid**.

1

Informatiegestuurd onderwijs: van alarmbel naar kansen voor schoolontwikkeling

alarm

NIEUWS > OPINIE > COMMENTAAR

Het is pijnlijk om ons onderwijs, dat ooit topklasse was, te zien afglijden naar de middelmaat

DE MACTWACHT

De ondergang van het onderwijs

ONDERWIJS

Opnieuw daalt kennis wiskunde: 'We moeten kritisch naar het basisonderwijs kijken'

NIEUWS > POLITIEK & ECONOMIE > BELGIË > VLAANDEREN

'We krijgen te weinig terug voor geld dat we in onderwijs steken'

DeMorgen.

'DE VIJFJESCULTUUR VAN HET ONDERWIJS'

Nieuws Onderwijs

Lerarentekort treft scholen met kwetsbare kinderen het hardst

NIEUWS > OPINIE > ALGEMEEN

OPINIE

Onderwijssector verkiest mist boven schoolkwaliteit

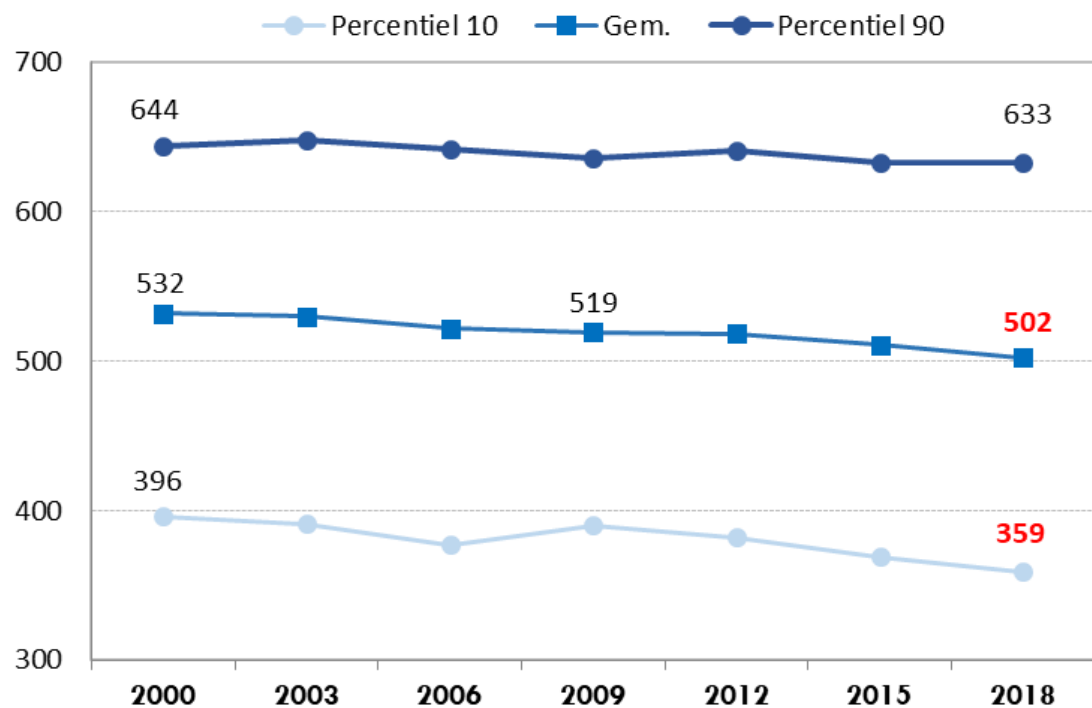
	Leesvaardigheid
PISA2000	532 (4,3)
PISA2003	530 (2,1) ↓
PISA2006	522 (4,1) ↓
PISA2009	519 (2,3) ↓
PISA2012	518 (3,0) ↓
PISA2015	511 (2,8) ↓
PISA2018	502 (3,4) ↓

Wiskunde

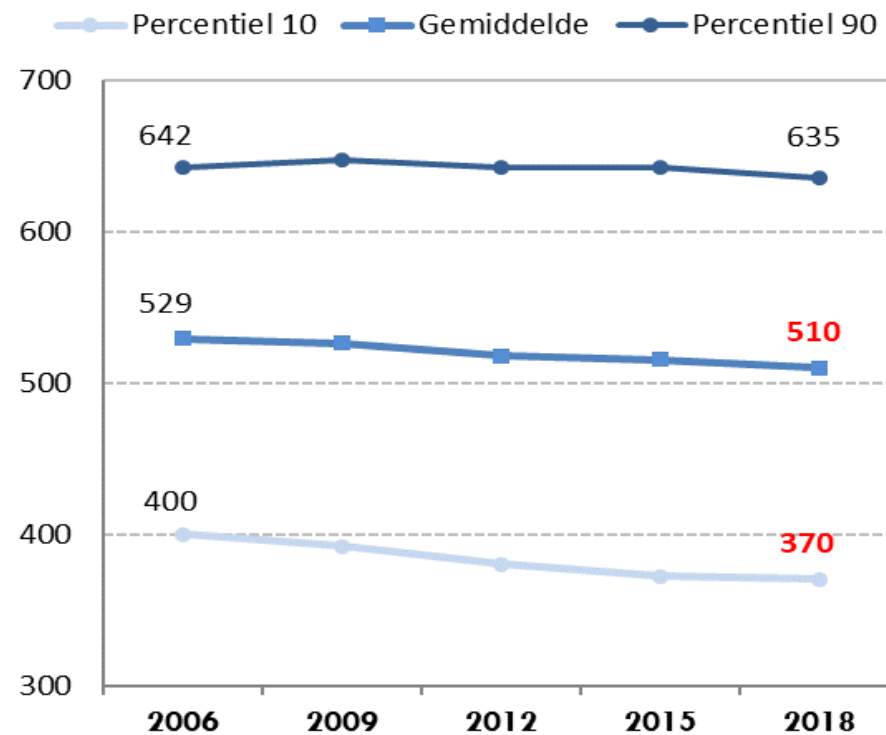
Land/regio	Gemiddelde PISA2003	Gemiddelde PISA2012	Gemiddelde PISA2018
OESO-gemiddelde (30)	499 (0,6)	496 (0,5)	494 (0,4)
België	529 (2,3)	515 (2,1)	508 (2,3)
Vlaanderen	551 (2,4)	531 (3,3) ↓	518 (3,3) ↓

De Meyer, I. et al. (2019). *Vlaams rapport PISA2018*. UGent: Vakgroep Onderwijskunde.

LEZEN

WETENSCHAPPEN

LEESVAARDIGHEID			WISKUNDIGE GELETTERDHEID			WETENSCHAPPELIJKE GELETTERDHEID		
Land	Gem.	SE	Land	Gem.	SE	Land	Gem.	SE
Estland	523	1,8	Estland	523	1,7	Estland	530	1,9
Finland	520	2,3	Nederland	519	2,6	Finland	522	2,5
Ierland	518	2,2	VLAANDEREN	518	3,3	Polen	511	2,6
Polen	512	2,7	Polen	516	2,6	VLAANDEREN	510	3,3
Zweden	506	3,0	Denemarken	509	1,7	Slovenië	507	1,3
Verenigd Koninkrijk	504	2,6	Slovenië	509	1,4	Verenigd Koninkrijk	505	2,6
Vlaanderen	502	3,4	België	508	2,3	Duitsland	503	2,9
Denemarken	501	1,8	Finland	507	2,0	Nederland	503	2,8
Duitsland	498	3,0	Verenigd Koninkrijk	502	2,6	België	499	2,2
Slovenië	495	1,2	Zweden	502	2,7	Zweden	499	3,1
België	493	2,3	Duitsland	500	2,6	Tsjechische Republiek	497	2,5
Frankrijk	493	2,3	Ierland	500	2,2	Ierland	496	2,2
Portugal	492	2,4	Oostenrijk	499	3,0	Denemarken	493	1,9
Tsjechische Republiek	490	2,5	Tsjechische Republiek	499	2,5	Frankrijk	493	2,2
OESO-gemiddelde	487	0,4	Letland	496	2,0	Portugal	492	2,8
Nederland	485	2,7	Frankrijk	495	2,3	Oostenrijk	490	2,8
Oostenrijk	484	2,7	Portugal	492	2,7	OESO-gemiddelde	489	0,4
Kroatië	479	2,7	OESO-gemiddelde	489	0,4	Letland	487	1,8
Letland	479	1,6	Italië	487	2,8	Spanje	483	1,6
Hongarije	476	2,3	Slowaakse Republiek	486	2,6	Litouwen	482	1,6
Italië	476	2,4	Luxemburg	483	1,1	Hongarije	481	2,3
Litouwen	476	1,5	Hongarije	481	2,3	Luxemburg	477	1,2
Luxemburg	470	1,1	Litouwen	481	2,0	Kroatië	472	2,8
Slowaakse Republiek	458	2,2	Spanje	481	1,5	Italië	468	2,4
Griekenland	457	3,6	Malta	472	1,9	Slowaakse Republiek	464	2,3
Malta	448	1,7	Kroatië	464	2,5	Malta	457	1,9
Roemenië	428	5,1	Cyprus	451	1,4	Griekenland	452	3,1
Cyprus	424	1,4	Griekenland	451	3,1	Cyprus	439	1,4
Bulgarije	420	3,9	Bulgarije	436	3,8	Roemenië	426	4,6
			Roemenië	430	4,9	Bulgarije	424	3,6

Wat PISA ons zegt

- De **achteruitgang** in gemeten leerprestaties volgens **PISA** (en andere bronnen) is **groot** en **betekenisvol**.
- **Vlaanderen** behoort volgens de **PISA-metingen** nog steeds tot de **Europese toppers**.
- PISA leert ons veel over **(on)gelijkheid** op basis van thuiskenmerken.

Wat PISA ons niet zegt

- PISA peilt belangrijke vaardigheden, maar blijft qua **curriculum** beperkt
- PISA is geënt op **internationale standaarden** (niet op de eindtermen)
- **Selectie** van vijftienjarigen, niet alle klassen en leeftijdsgroepen
- PISA meet op **één moment**, resultaten houden geen rekening met eerdere scores (verschillen bij uitstroom zijn vergelijkbaar met verschillen bij instroom)

Terwijl

- **Schoolkwaliteit** meer omvat dan toetsprestaties
- PISA geen handvatten biedt tot **schoolontwikkeling**

Pleidooi voor informatiegestuurd onderwijs

Voor uitspraken over **schoolkwaliteit** hebben we behoefte aan meer nauwkeurige **kwantitatieve** (én kwalitatieve) **informatie**.

Informatiegestuurd onderwijs is een vorm van onderwijs waarbij schoolteams zich in hun **schoolontwikkeling** onder meer laten leiden door **meetbare uitkomsten** zoals **toetsresultaten** en **leerwinst**.

Deze **meetbare uitkomsten** moeten in relatie staan tot het **gestelde doel** van **schoolontwikkeling**.

school- ontwikkeling

2

Onderzoekers zijn mee verantwoordelijk:
ze ontwikkelen instrumenten, doen
onderzoek en bouwen tools

Schoolontwikkeling op basis van informatie

Opdrachten voor onderzoekers (in samenspraak met onderwijsspelers)

1. **Instrumenten** ontwikkelen om uitspraken te kunnen doen over **schoolkwaliteit** (bv. centrale toetsen).
2. Onderzoeken of de **instrumenten** wel een **valide maat** zijn voor **schoolkwaliteit**: resultaten moeten samenhangen met **schooleigen kenmerken** (zoals de kwaliteit van instructie of leiderschap).
3. Transparant maken welke (**maakbare**) **kenmerken** het verschil maken.
4. Scholen **ondersteunen** door **tools** aan te leveren om met de informatie **aan de slag** te gaan

Opdracht 1. Op zoek naar (meetbare) indicatoren van schoolkwaliteit

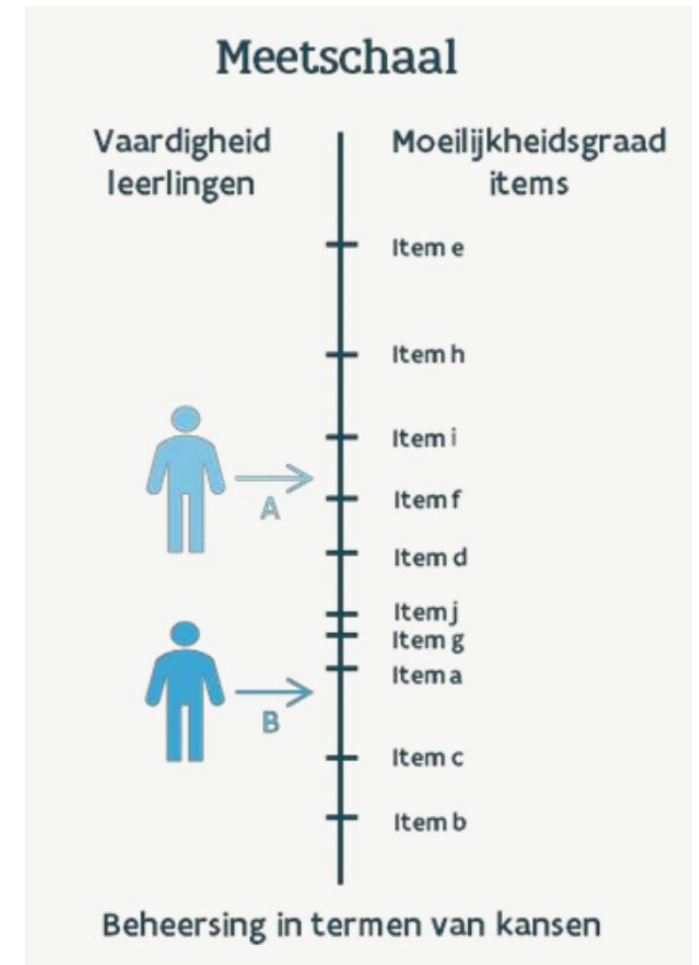
- ✓ toetsresultaten van leerlingen in verschillende jaren
 - ✓ leerwinst van leerlingen
 - ✓ relatieve gelijkheid (spreiding tussen leerlingen)
 - ✓ absolute gelijkheid (% leerlingen minstens basisniveau)
-
- ✓ andere schoolinterne factoren zoals zittenblijven, schooluitval

Steunpunt Centrale Toetsen in Onderwijs ontwikkelt toetsen als indicator van schoolkwaliteit

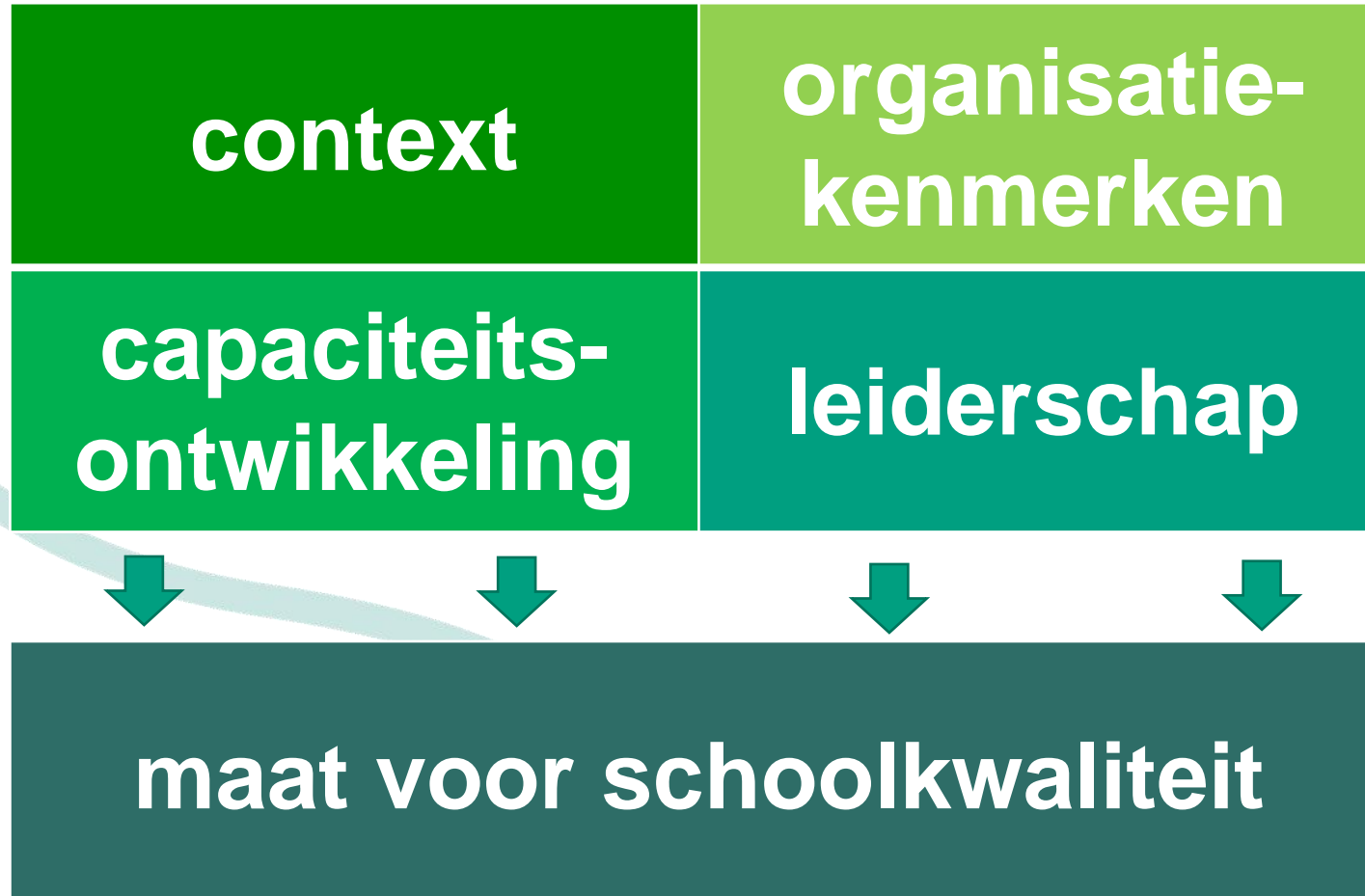
- 1 Betekenisvol
- 2 Toegankelijk
- 3 Betrouwbaar en valide
- 4 Digitaal en adaptief

Toetsen voor onderwijsontwikkeling

*“We gaan **rijke toetsen** ontwikkelen. Geen toetsen die alleen gericht zijn op reproductie van kennis of vaardigheden en waar leerlingen eenvoudig op kunnen worden voorbereid. Leerlingen krijgen **uitdagende, levensechte en functionele toetsopdrachten** waarvoor ze inzicht, analytisch vermogen en redeneervermogen nodig hebben”*

Opdracht 2. Onderzoeken met welke (schooleigen) kenmerken de instrumenten samenhangen

toetsresultaten	relatieve gelijkheid	zittenblijven	...
leerwinst	absolute gelijkheid	schooluitval	...

Opdracht 3. Transparant maken welke (maakbare) kenmerken het verschil maken

Twee hoofdlijnen

- **Effectiviteitsonderzoek:** op zoek naar **verklaringen** waarom scholen van elkaar **verschillen** in termen van onderwijskwaliteit. Kenmerken op verschillende **niveaus**: leerlingen, leraren, klassen, scholen, onderwijsnet, onderwijssysteem.
- **Resultaten** op een eerlijke manier **representeren** (bv. scholen vergelijken met vergelijkbare scholen).

Opdracht 4. Scholen ondersteunen om met de informatie aan de slag te gaan

11.40 uur

Interactieve plenaire lezing: Informatiegeletterdheid: Een essentiële 21e-eeuwse vaardigheid
Dr. Roos Van Gasse, Universiteit Antwerpen

3

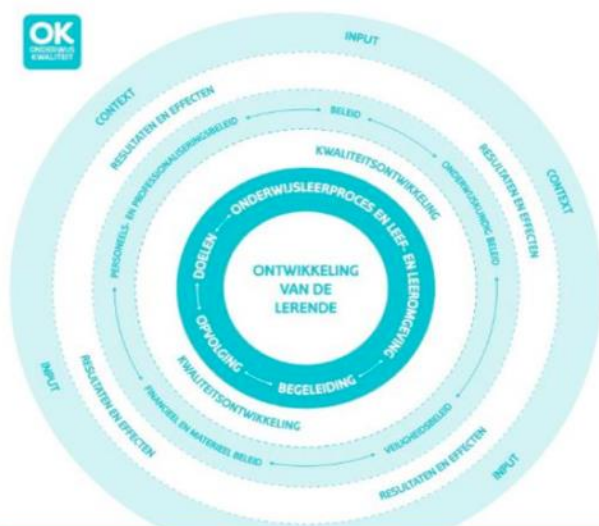
Waakzaam blijven bij informatiegestuurd onderwijs: zorg voor draagvlak, duurzaamheid en rechtvaardigheid.

1 Draagvlak

Gebrek aan draagvlak is reëel risico bij top-down innovaties

“*Bottom-up meets top-down*” als uitgangspunt. **Kans op succes** het grootst indien aan verschillende **condities** is voldaan:

- duidelijke doelen
- geloof in verbetering
- betrokkenheid
- lage planlast
- ...

Het OK referentiekader voor onderwijskwaliteit

Rubriek

Deelrubriek

Kwaliteitsverwachting

Beleid

Beleid

BL1	De school ontwikkelt en voert een gedragen, geïntegreerd en samenhangend beleid rekening houdend met haar (ped)agogisch project.
BL2	De school geeft haar organisatie vorm op het vlak van cultuur en structuur.
BL3	De school werkt participatief en responsief.
BL4	In de school heerst een innovatieve en lerende organisatiecultuur.
BL5	De school bouwt samenwerkingsverbanden uit die het leren en onderwijzen ten goede komen.
BL6	De school communiceert transparant over haar werking met alle betrokkenen.

Onderwijskundig beleid

BL7	De school ontwikkelt en voert een doeltreffend beleid op het vlak van leren en onderwijzen.
-----	---

Personeels- en professionaliseringbeleid

BL8	De school ontwikkelt en voert een doeltreffend personeelsbeleid dat integraal en samenhangend is.
BL9	De school ontwikkelt en voert een doeltreffend professionaliseringsbeleid en heeft hierbij specifieke aandacht voor beginnende leraren.

Financieel en materieel beleid

BL10	De school ontwikkelt en voert een doeltreffend financieel en materieel beleid.
BL11	De school beheerst de kosten voor alle lerenden.

Fysieke en mentale veiligheid van de leef-, leer- en werkomgeving

BL12	De school ontwikkelt en voert een doeltreffend beleid met het oog op de fysieke en mentale veiligheid van de leef-, leer- en werkomgeving.
------	--

Resultaten en effecten

R1	De school bereikt de minimaal gewenste output bij een zo groot mogelijke groep van lerenden.
R2	De school streeft naar welbevinden en betrokkenheid bij alle lerenden en het schoolteam en naar tevredenheid bij ouders en bij andere relevante partners.
R3	De school streeft bij elke lerende naar zoveel mogelijk leerwinst.
R4	De school stimuleert de studievoortgang van elke lerende.
R5	De school waarborgt de toegang tot onderwijs voor elke lerende.
R6	De school streeft naar effecten op langere termijn bij alle lerenden.

Kwaliteitsontwikkeling

K1	De school ontwikkelt haar kwaliteit vanuit een gedragen visie die vertaald is in de onderwijsleerpraktijk.
K2	De school evalueert haar werking cyclisch, systematisch en betrouwbaar vanuit de resultaten en effecten bij de lerenden.
K3	De school borgt en ontwikkelt de kwaliteit van de onderwijsleerpraktijk.

Ontwikkeling stimuleren

Doelen

D1	Het schoolteam realiseert doelgericht een brede en harmonische vorming die betekenisvol is.
D2	Het schoolteam hanteert doelen die sporen met het gevalideerd doelenkader en zorgt voor samenhang tussen de doelen.
D3	Het schoolteam hanteert uitdagende en haalbare doelen.
D4	Het schoolteam expliciteert de doelen en de beoordelingscriteria.

Vormgeving onderwijsleerproces en leef- en leeromgeving

V1	Het schoolteam en de lerenden creëren samen een positief en stimulerend school- en klasklimaat.
V2	Het schoolteam en de lerenden gaan positief om met diversiteit.
V3	De leef- en leeromgeving en de onderwijsorganisatie ondersteunen het bereiken van de doelen.
V4	Het schoolteam biedt een passend, actief en samenhangend onderwijsaanbod aan.

Begeleiding

B1	Het schoolteam geeft de begeleiding vorm vanuit een gedragen visie en systematiek en volgt de effecten van de begeleiding op.
B2	Het schoolteam biedt begeleiding zowel op het vlak van leren en studeren, onderwijsloopbaan, psychisch en sociaal functioneren als preventieve gezondheidszorg.
B3	Het schoolteam biedt elke lerende een passende begeleiding met het oog op gelijke onderwijskansen.
B4	Het schoolteam geeft de begeleiding vorm samen met de lerende, de ouders/thuisomgeving en andere relevante partners.

Opvolging

O1	Het schoolteam geeft de lerenden adequate feedback met het oog op de voortgang in het leer- en ontwikkelingsproces.
O2	Het schoolteam evalueert op een brede en onderbouwde wijze het onderwijsleerproces en het behalen van de doelen.
O3	Het schoolteam stuurt het onderwijsleerproces bij op basis van de feedback- en evaluatiegegevens.
O4	Het schoolteam beslist en rapporteert onderbouwd over het behalen van de doelen bij de lerende.

Veel belangstelling voor informatiegestuurd onderwijs

Datageletterdheid: data inzetten voor schoolontwikkeling (jaar 1+2)

We focussen daarbij op

- informatie verzamelen uit verschillende (aangeboden en zelf ontwikkelde) bronnen;
- de juiste informatie kiezen in functie van jouw specifieke noden (probleemstelling, ontwikkelingskansen);
- kennisontwikkeling voor het lezen en interpreteren van die bronnen (kaders en statistieken);
- een stapsgewijze aanpak om van databronnen te komen tot operationele acties;
- de meerwaarde van effectief datagebruik voor kwaliteitsontwikkeling (rOK);

Ten slotte wakkeren we in dit traject de goesting aan om met het hele schoolteam datageletterd aan de slag te gaan.

Bron: <https://www.ovsg.be/nascholing/>

Datagebruik voor een kwaliteitsvol schoolbeleid

Inhoud

Gericht datagebruik leidt tot een meer kwaliteitsvol beleid. Op basis van cijfergegevens kan je prioritaire aandachtspunten destilleren voor het toekomstig beleid.

Tijdens deze vorming krijg je tools aangereikt om data te verzamelen en je zet de eerste stappen om deze data te analyseren.

Bron: <https://pro.g-o.be/>

Externe databronnen

Je databundels / dataloop op Mijn Onderwijs

Je schoolportret van de inspectie

Dataloop publiek

Agodi cijfermateriaal

Gemeenterapporten en toekomstprojecties

Provincie in cijfers

Statistiek Vlaanderen

Onderwijskiezer

VDAB schoolverlatersrapport

Data op gemeentelijk of LOP niveau

Bron: <https://pro.katholiekonderwijs.vlaanderen/>

2 Duurzaamheid

Duurzame schoolkwaliteit: blijven positieve schoolresultaten **stabiel** gedurende de tijd?

Duurzame schoolkwaliteit is niet vanzelfsprekend (onderzoek in buitenland: weinig stabiliteit in gemiddelde schoolkwaliteit over de jaren heen).

De pijlen van **duurzame schoolkwaliteit** moeten zich richten op **positieve schoolresultaten** én op de **draagkracht van de school**.

Stabiliteit in **schoolkwaliteit** is vooral moeilijk in **kwetsbare contexten** (stedelijke context, buurten met grotere sociale achterstelling, hoge werkloosheid...)

Bedreigingen voor duurzame schoolkwaliteit

Context

Capaciteits-
ontwikkeling

Organisatie-
kenmerken

Leiderschap

- **samenleving en onderwijsbeleid in verandering** (nieuwe regels, curricula, ...)
- **demografische veranderingen** in schoolpubliek, zij-instroom, spijbelen, agressie, lage schoolmotivatie ...
- **schoolinterne veranderingen:** lerarenverloop, generatieverschillen tussen leraren en leerlingen, directiewissels...

Kansen voor duurzame schoolkwaliteit

Context

Capaciteits-
ontwikkeling

Organisatie-
kenmerken

Leiderschap

- **high capacity:** sterke onderlinge samenwerking én interne verantwoording (persoonlijke ontwikkeling, interpersoonlijke ontwikkeling en gedeeld leiderschap)
- **veerkracht** (“*resilience*”): aanpassingsvermogen van scholen is essentieel voor duurzame verbetering
- positieve, sterke **schoolcultuur**

Kansen voor duurzame schoolkwaliteit

Context

Capaciteits-
ontwikkeling

Organisatie-
kenmerken

Leiderschap

- **beleidsplanning** op langere termijn
- **gedeeld leiderschap** leidt tot continuïteit in beleid en dus tot duurzaamheid
- **duurzame verbetering** wordt versterkt door:
 - continue **motivatie** van leraren
 - benadrukken van **successen**
 - professionele en emotionele **ondersteuning** van leraren

3 Rechtvaardigheid

Informatiegestuurd onderwijs moet **verbeterkansen** bieden voor **alle scholen**

- Scholen vergelijken met vergelijkbare scholen
- Extra ondersteuning voor kwetsbare scholen

**Draagvlak, duurzaamheid en
rechtvaardigheid: hoe komt het
Steunpunt hieraan tegemoet?**

Draagvlak

Betrokkenheid van onderwijsveld

- Denktanks: bij ontwerp van kwaliteitsvolle toetsen
- Focusgroepen: nadenken over toegankelijkheid en redelijke aanpassingen
- Gebruikersgroepen: ontwerp van gebruiksvriendelijke feedback

Transparante communicatie

- Visietekst, laagdrempelige website

Ondersteunende materialen

- Draaiboeken, handleidingen, feedback dashboards, ...

Duurzaamheid

Longitudinale meting centrale toetsen

- Inzicht in evoluties van schoolresultaten over de jaren heen

Onderzoek naar trends, leerwinst

- Koppeling van schoolresultaten aan schooleigen kenmerken

Feedback, ondersteuning en samenwerking

- Bv. infocoaches als schoolinterne ondersteuner
- Inbedding in lerende netwerken (met bv. PBD's)

Rechtvaardigheid

Bij toetsontwikkeling

- Specifieke ontwerpkenmerken, zoals diversiteitssensiviteit
- Technische toets op eerlijkheid van de toetsitems (bv. invloed taalachtergrond bij wiskundig probleemoplossen)

Bij feedback

- Vergelijkingen op basis van vergelijkbare scholen

Bij communicatie

- Klemtoon op kansen voor schoolontwikkeling, niet op afrekening

STEUNPUNT

RIJKE TOETSEN

Pleidooi voor informatiegestuurd onderwijs

- 1 Informatiegestuurd onderwijs: van **alarmbel** naar kansen voor **schoolontwikkeling**.
- 2 Onderzoekers zijn mee verantwoordelijk: ze ontwikkelen **instrumenten**, doen **onderzoek** en bouwen **tools**.
- 3 Waakzaam blijven bij informatiegestuurd onderwijs: zorg voor **draagvlak**, **duurzaamheid** en **rechtvaardigheid**.

Het verschil blijven maken

Duurzame onderwijseffectiviteit onder de loep

Johan van Braak